

ה ק ד מ ה

מי מאיתנו אינו מכיר את סיפורי הנ"ך וחז"ל? אבני היסוד של זהותנו, המצע התרבותי והרוחני שעליו אנו עומדים. מדור לדור אנו שומעים אותם, לומדים אותם, מספרים אותם לילדינו. הם נדמים לנו מוכרים כל כך, עד שלעיתים אנו חולפים על פניהם מבלי להתעכב, סבורים שכבר מצינו את תוכנם, שהבנו את מסריהם. אולם, האם באמת כך הדבר? האם הסיפורים הללו, הטעונים ברבדים על גבי רבדים של חוכמה וקדושה, יכולים להתגלות במלוא עומקם בקריאה שטחית בלבד?

הספר המונח לפניכם מבקש להשיב על שאלה זו בשלילה מהדהדת. הוא מציג בפני הקורא אוסף של סיפורים נבחרים מן המקורות, כאלה שכולנו "מכירים", אך חושף אותם באור חדש, יקר וזוהר - אורו של הרבי מליובאוויטש. מתוך תורתו הרחבה והעצומה, כים שאין לו סוף, נלקטו כאן פנינים ומרגליות, ביאורים והארות,

המשיבים לסיפורים הללו את חיותם הפנימית, את עומקם האלוקי, ולעיתים - את עצם משמעותם.

לא אחת, במהלך הלימוד והעיסוק בסיפורים אלו, אנו נתקלים בקשיים, בתמיהות, בפרטים הנראים סתומים או בלתי מובנים מאליהם. לעיתים נדמה כי המסר המרכזי חומק מאיתנו, או שההקשר הרחב יותר של הדברים נותר לוט בערפל. במקרים רבים, ללא ההדרכה הנכונה, ללא מפתח שיפתח את שערי ההבנה, הסיפורים הללו עלולים להישאר כחידה סתומה, או חלילה להתפרש באופן שגוי ושטחי.

כאן נכנסת לתמונה תורתו של הרבי. ביכולתו המופלאה לחבר בין נגלה לנסתר, בין פשט לרמז, בין פרטי הפרטים של הסיפור לבין התמונה הכוללת של רצון ה' בעולמו - מצליח הרבי להאיר את הפינות החשוכות, ליישב את הסתירות, ולגלות את המשמעות הפנימית, הרוחנית והנצחית, הטמונה בכל אות ובכל תג. הביאורים המובאים בספר זה אינם בגדר "תוספת נאה" או "פרשנות מעניינת". במקרים רבים, כפי שיוכח הקורא, הם מהווים תנאי הכרחי להבנת הסיפור על בוריו, ובלעדיהם הסיפור נותר חסר, קטוע, ולעיתים אף מעורר שאלות יותר מאשר מספק תשובות.

הביאורים עובדו לשפה עכשווית, קולחת ובהירה, אשר הופכת את חוויית הקריאה לחוויה של גילוי. סיפורים שחשבנו שהכרנו היטב, שלמדנו אותם פעמים רבות, מתגלים פתאום במלוא הדרם, כאילו קראנו אותם בפעם הראשונה. פרטים שוליים לכאורה מקבלים משמעות חדשה, קשרים נסתרים נחשפים, והמסר הכולל הופך בהיר, חד ורלוונטי לחיינו כאן ועכשיו. זוהי תחושה נפלאה של התרחבות הדעת והלב, של התחברות מחודשת למקורותינו העתיקים, ושל התפעמות נוכח עוצמתה של תורת אמת.

הסיפורים שנבחרו לספר זה הם כאלה שהביאור של הרבי הופך אותם, פשוטו כמשמעו, לסיפורים שלא הכרנו. הם מזמינים אותנו

למסע מרתק אל עומקם של דברי חז"ל והמקראות, מסע שבסופו נגלה לא רק את הסיפור מְחֻדָּשׁ, אלא גם שהסיפור מְחֻדָּשׁ לנו משהו על עצמנו, על תפקידנו בעולם, ועל הקשר החי והפועם בינינו לבין בורא העולם ותורתו.

מי ייתן והקריאה בספר זה תפתח בפנינו שערים של הבנה והתקשרות, תאיר את עינינו בתורתו של הרבי, ותקרב את כולנו לגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

מנחם מענדל קדם

עורך

השבירה ושברה

רבי אלעזר בן רבי שמעון / הסבר דבריו
המזלזלים כלפי המכוער / הסיבה שהוצרך
לבקש מחילה / שבירת הקליפות

תנו רבנן: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז. מעשה
שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור, מבית רבו, והיה
רכוב על החמור ומטיל על שפת נהר, ושמוח שמחה גדולה, והיתה דעתו
גסה עליו, מפני שלמד תורה הרבה.

נזדמן לו אדם אחד שהיה מכער ביותר. אמר לו: "שלום עליך רבי!" ולא
החזיר לו. אמר לו: "ריקה! כמה מכער אותו האיש! שמא כל בני עירך
מכערין כמותך?" אמר לו: "איני יודע. אלא לך ואמר לאמן שעשאיני
כמה מכער כלי זה שעשיתי!"

בין שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו, ואמר לו:
"נעניתי לך! מחל לי!" אמר לו: "איני מוחל לך, עד שתלה לאמן שעשאיני
ואמר לו כמה מכער כלי זה שעשיתי!"

היה מטיל אחריו עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים
לו: "שלום עליך רבי רבי, מורי מורי!" אמר להם: "למי אתם קורין רבי
רבי?" אמרו לו: "לזה שמטיל אחריו." אמר להם: "אם זה רבי – אל ירבו

בְּמוֹתוֹ בִּישׁוּרָאֵל! אָמְרוּ לוֹ: "מִפְּנֵי מָה?" אָמַר לָהֶם: "כֶּן וְכֶן עָשָׂה לִי!"
 אָמְרוּ לוֹ: "אֵף עַל פִּי כֵן מוֹחֵל לוֹ, שְׁאֵדָם גְּדוֹל בְּתוֹרָה הוּא!" אָמַר לָהֶם:
 "בְּשִׁבְלֵכֶם הֲרִינִי מוֹחֵל לוֹ, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן!"
 מִיד נִכְנַס רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן וְדָרַשׁ: "לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם רֶךְ בְּקִנְיָה
 וְאֵל יִהְיֶה קָשָׁה בְּאֶרֶז. וּלְפִיכֶן זָכָה קִנְיָה לְטַל הַיִּמְנָה קְלָמוֹס לְכַתֵּב בּוֹ סֵפֶר
 תּוֹרָה תְּפָלִין וּמְזוֹזוֹת."

מסכת תענית, דף כ.

רבי אלעזר בן רבי שמעון היה תנא שחי בתקופת חתימת המשנה.
 כבר בצעירותו הוא נחשב לתלמיד חכם עצום, והיה לומד יחד עם
 רבי יהודה הנשיא - מחבר המשנה - לפני (מול) אביו של האחרון, רבן
 שמעון בן גמליאל, וכן לפני רבי יהושוע בן קרח. דבריו של רבי אלעזר
 מצוטטים פעמים רבות גם בספר הזוהר.

הגמרא מספרת, שפעם אחת רבי אלעזר היה בדרכו חזרה ממקום
 שנקרא מגדל גדור, שם למד אצל רבו. הוא היה רכוב על גבי חמור על
 שפת הנהר, כשהוא שמח ודעתו רחבה מפני שלמד הרבה תורה.

לפתע, רואה הוא בדרכו אדם מכוער מאוד, שניגש אליו ואמר:
 "שלום עליך רבי!"

רבי אלעזר, לא רק שלא החזיר לאותו אדם שלום, אלא הגיב:
 "ריקה! (ריק) כמה מכוער אתה! האם כל בני עירך מכוערים כמוך?!"

אותו אדם השיב לרבי אלעזר: "איני יודע. לך ואמור לאומן שעשאני
 (למי שיצר אותי - הקדוש ברוך הוא) - כמה מכוער כלי זה שעשית".

רבי אלעזר הבין מיד שדבריו פגעו מאוד באותו אדם. הוא ירד
 מהחמור והחל להשתטח ולהתחנן בפני אותו אדם שישלח לו. אך הלה
 לא הסכים: "איני מוחל לך, עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה
 מכוער כלי זה שעשית!"

וכך במשך כברת דרך ארוכה, השתרך רבי אלעזר מאחורי אותו מכוער וביקש שוב ושוב את סליחתו, אך זה האחרון לא היה מוכן לשמוע, והמשיך לחזור על דבריו: "לך לאומן שעשאני!"

כאשר הגיעו לעירו של רבי אלעזר, מיד יצאו אנשי העיר לקראתו ואמרו: "שלום עליך רבי מורי!"

אותו מכוער לא הבין: "למי בדיוק אתם קוראים בשם רבי?"

"לזה שהולך אחריו", השיבו אנשי העיר.

אמר להם המכוער בכעס: "אם זה רבי - הלוואי שלא ירבו כמותו בישראל!"

נבהלו אנשי העיר מדבריו: "מפני מה אתה אומר זאת?"

מיד החל אותו מכוער לספר להם את הדו־שיח שהתנהל בינו לבין רבי אלעזר. כאשר סיים את דבריו, אמרו לו אנשי העיר: "למרות כל מה שסיפרת - אנא מחל לו, שהרי אדם גדול בתורה הוא."

התרצה המכוער ואמר: "בשבילכם אני מוחל לו. אך בתנאי - שלא יהא רגיל לעשות כן (לדבר כך לאנשים)".

מיד לאחר מכן, נכנס רבי אלעזר לבית המדרש, והחל לומר את מסקנתו מהסיפור: "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז. ולפיכך זכה הקנה שייעשו ממנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה, תפילין ומזוזות".

איך שלא נביט, זהו סיפור מוזר. החל מאי־השבת השלום של רבי אלעזר (אקט לא מכבד כשלעצמו), ועד דבריו הפוגעניים. ודאי אם לוקחים בחשבון את הרקע שהבאנו אודות גדולתו ומעמדו הרם, מבינים שלא מדובר באיש פשוט כלל וכלל. איך ייתכן שתנא קדוש כמוהו ידבר כך לאדם ויפגע בו?!

השאלה מתעצמת עוד יותר, אם נתבונן לרגע בתשובתו של אותו מכוער: "לך לאומן שעשאני". הוא בעצם אומר לרבי אלעזר: אני לא

אשם בכך שאני מכוער. מי שברא אותי - הקדוש ברוך הוא, הוא זה שאחראי לכך, ואם יש לך טענות אתה מוזמן להפנות אותן כלפיו. ובכן, האם אדם גדול בתורה כרבי אלעזר בן רבי שמעון לא יודע שכל נברא הוא יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא? האם חלילה הוא שכח זאת לרגע, ואותו מכוער נדרש להזכיר לו?

♦ ♦ ♦

על מנת להגיע לפשרו של הסיפור, עלינו לצלול מעט פנימה, לעומקם של הדברים.

כאשר כינה רבי אלעזר את אותו אדם בשם "ריק" ו"מכוער", הוא לא התכוון לכיעור וריקנות חיצוניים. רבי אלעזר אכן היה אדם קדוש ומורם מעם, ומעמדו אפשר לו לראות שאותו הלך היה ריק ומכוער מבפנים. כלומר, מבחינה רוחנית מדובר היה באדם ירוד ושפל מאוד, שצורתו החיצונית הושפעה מכך, והייתה מכוערת גם כן.

הסיבה שאנשים יכולים להגיע למצב כה גרוע, היא שכוחות הטומאה צברו אצלם כוח כה רב, עד שהם מכסים על נשמתם כקליפות עבות, ולא מאפשרים להן לבוא לידי ביטוי. במצב כזה, דרכי ההשפעה הרגילים והמקובלים לא מועילים מאומה. על מנת לשבור את מסך הקליפות הקשה, צריך להביא את האדם לידי הכנעה וביטול, לשבור את הגסות שלו.

מסיבה זו, רבי אלעזר לא השיב שלום לאותו אחד, משום שלא הייתה באה מכך שום תועלת. להחזרת שלום מצדיק כרבי אלעזר יש משמעויות והשפעות רבות, שאכן מתאימות לרוב מוחלט של האנשים הזקוקים להן. אך לאותו אדם שפל הן לא היו מועילות בכהוא זה. הדרך היחידה לגרום לו לשפר את מעשיו והנהגתו נראית אמנם כחסרת רחמים ולא אנושית, אך לא היה מנוס מלהשתמש בה.

כאשר אמר רבי אלעזר את המשפט הפוגע: "ריקה! כמה מכוער

הנך! - מיד נשברו כל החסמים אצל אותו אדם. והראיה לכך טמונה בתשובתו: "לך לאומן שעשאני" - הוא הכיר בכך שהוא נברא של הקדוש ברוך הוא. ולא סתם נברא - יצירת אומנות! כזו שיש סיבה ותכלית לקיומה. הוא החל פתאום להבין שלהימצאותו כאן בעולם יש מטרה, ומכאן ואילך עליו להקפיד למלא אותה.

ומיד אחר שנשבר המכוער והכיר בכך - רבי אלעזר הבין, שהנחת היסוד שלו לגביו הייתה נכונה, אך לא מדויקת. הוא אמנם היה במצב נחות שחייב שבירה, אך לא כזה שמצדיק אמירות של "ריקה" ו"מכוער". הוא זיהה זאת מכך שמיד אותו אדם ידע והכיר שהוא "כלי" של ה"אומן", כלומר שהוא לא היה ריק ומכוער כל כך מבפנים. מסיבה זו - החל להתנצל ולבקש מחילה.

אך המכוער לא הסכים בתחילה לקבל את מחילתו של רבי אלעזר. הסיבה לכך נמצאת בעצם במשפט הסופי, שבו כן קיבל את מחילתו: "ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן...", כלומר הוא ידע והכיר בכך שיש עוד אנשים כמוהו שזקוקים לנזיפה חריפה מהסוג הזה כדי לשפר את מעשיהם. אך חששו היה שרבי אלעזר יאמץ את "דרך הטיפול" הזו כלפי רוב בני האדם, במיוחד המכוערים (חיצונית). לכן רק אחר שהובהר לו שרבי אלעזר הוא גדול בתורה, כזה שיודע להבחין פנימה אל תוכו של האדם, ובהתאם לכך להתאים את דבריו - אם בשמאל דוחה ואם בימין מקרבת - הסכים למחול, בתנאי שלא יהא רגיל לעשות כן, אלא רק כאשר אין ברירה אחרת.

לעיתים רבות אנו נוטים לשפוט את הסביבה במהירות על בסיס הרושם הראשוני שקיבלנו. זה הכי קל ונוח, וזה גם הטבע האנושי. הסיפור הזה מלמד אותנו, שלמרות שהאינטואיציה שלנו עשויה להיות נכונה, אם היא לא מדויקת - התוצאות עלולות להיות קשות. אפילו אדם גדול כרבי אלעזר בן רבי שמעון, שצדק בטביעת העין שלו - לא

היה מדויק בדבריו, ונאלץ אחר כך לגרור את עצמו שלא באופן הראוי לכבודו כדי לכפר על כך.

מהצד השני, כשאנחנו מקבלים תוכחה - אפשר מצד אחד להיפגע ולהגביר את מנגנוני ההגנה שלנו. אבל אפשר מהצד השני גם לנצל ולתעל את הסיטואציה. אם משהו בתוכנו נשבר כתוצאה ממכה חיצונית, כנראה שכעת לנשמה הרוחנית שלנו יש יותר יכולת ביטוי. היא הרי תמיד רוצה את מה שנכון וטוב, ומסכי הקליפות מפריעים לרצון הזה לבוא לידי פועל. אם קיבלנו עזרה ששברה את המחסום, המעשה הטיפשי ביותר יהיה לבנות אותו מחדש.

המכנה המשותף לשני ההיבטים הללו הוא השאיפה התמידית להשתפר. אם אנו מציבים אותה בראש מעיינינו, תמיד נצליח למצוא את התועלת שבכל מצב, ונפעל רק בדרך שתאפשר לנו לנצל אותו לטובתה. זו הדרך היחידה להבטיח שגם אנחנו ו(ממילא) גם הסביבה תמיד מתקדמים בכיוון חיובי.

מעובד על פי ליקוטי שיחות חלק טו פרשת וירא שיחה ג

לימוד יקר מפז

רבי אבא ורבי יוסי בן פזי / אמיתות כללי
התורה / החשיבות להביט בעין טובה

רבי אבא פד אַתָּא מְהֵרָם, הוּא מְכַרִּיז: "מֵאן בְּעֵי עוֹתֵרָא, וּמֵאן בְּעֵי
אַרְכָּא דְּחֵי בְּעֵלְמָא דְּאַתִּי – יִיתִי וְיִשְׁתַּדֵּל

בְּאוּרֵיתָא", הוּא מְתַכְנֵשִׁין בְּלֵי עֲלָמָא לְגַבְהָ.

רַבִּי חַד הָוָה בְּשַׁבְּבוּתָהּ. יוֹמָא חַד אַתָּא לְגַבְהָ, אָמַר לָהּ: "רַבִּי בְּעֵינָא
לְמַלְעֵי בְּאוּרֵיתָא כְּדִי שְׂיִהִיָּה לִי עוֹתֵרָא!" אָמַר לָהּ: "הָא, וְדַאי!" אָמַר
לָהּ: "מָה שְׂמַךְ?" אָמַר לָהּ: "יוֹסִי". אָמַר לוֹן לְתַלְמִידוּי דְּיִקְרוֹן לָהּ רַבִּי יוֹסִי
מֵאִרֵּי דְּעוֹתֵרָא וִיקְרָא, יְתִיב וְאַתְעַסֵּק בְּאוּרֵיתָא.

לְיוֹמִין הָוָה קָאָם קָמָה, אָמַר לָהּ: "רַבִּי, אֵן הוּא עוֹתֵרָא?" אָמַר: "שְׂמַע
מִנָּה דְּלֹא לְשֵׁם שְׂמִים קָא עֲבִיד", וְעָאֵל לְאַדְרָה. שְׂמַע חַד קָלָא דְּהָוָה
אָמַר: "לֹא תַעֲנֶשְׁהָ, (תוֹב לְגַבְהָ) דְּגַבְרָא רַבָּא לִיהוּי". תָּב לְגַבְהָ, אָמַר לָהּ:
"תִּיב בְּרִי תִיב, וְאַנָּא יְהִיבְנָא לָךְ עוֹתֵרָא".

אַדְהֵכִי אַתָּא גַּבְרָא חַד, וּמֵאנָא דְּפִז בִּידָה, אֲפָקָה וְנָפַל נְהוּרָא בְּבִיתָא.
אָמַר לָהּ: "רַבִּי! בְּעֵינָא לְמוֹכְרֵי בְּאוּרֵיתָא, וְאַנָּא לֹא זְכִינָא, וּבְעֵינָא מֵאן

דִּישְׁתַּדֵּל בְּאוֹרֵיתָא בְּגִינִי, דְּהָא אֵית לִי עוֹתָרָא סְגִי, דְּקָא שְׂבַק לִי אַבָּא, דְּכַד יְתִיב עַל פְּתוּרָה הוּה מְסַדֵּר עָלֶה תְּלִיסָר בְּסִי מַאֲלִין, וּבְעֵינָא לְמִזְבִּי בְּאוֹרֵיתָא, וְאַנָּא יְהִיבְנָא עוֹתָרָא!"

אָמַר לֵה לְהוּוּא רִוּק: "תְּשַׁתַּדֵּל בְּאוֹרֵיתָא, וְדָא יְהִיב לָךְ עוֹתָרָא!" יְהִיב לֵה הוּוּא בְּסָא דְּפִז, קָרָא עָלֶה רַבִּי אַבָּא: "לֹא יַעֲרֹכְנָה זָהָב וְזָכוּכִית וּתְמוּרְתָה בְּלִי פִז". יְתִיב וּלְעָא בְּאוֹרֵיתָא, וְהוּוּא בְּר נֶשׁ הוּוּא יְהִיב לֵה עוֹתָרָא.

לְיוֹמִין עָאֵל חֲמִידוֹ דְּאוֹרֵיתָא בְּמַעוּזִי. יוֹמָא חַד הוּוּא יְתִיב וְהוּוּא בְּכִי, אֲשַׁכְּחָה רַבָּה דְּהוּוּא בְּכִי, אָמַר לֵה: עַל מָה קָא בְּכִיתָ?" אָמַר לֵה: "וּמָה מִנְּחָנָא חֲזִי דְּעֻלְמָא דְּאַתִּי בְּגִין הָאִי, לֹא בְּעֵינָא אֱלָא לְמִזְבִּי לְגַבְאִי!" אָמַר: "הֲשַׁתָּא שְׁמַע מִנָּה דְּהָא לְשֵׁם שְׁמִים קָא עֲבַד!" קָרָא לֵה לְהוּוּא גְבָרָא, אָמַר לֵה: "טַל עוֹתָרָךְ, וְהִיב לֵה לִיתְמִי וּלְמִסְפָּנִי, וְאַנָּא יְהִיבְנָא לָךְ חֶלֶק יִתִּיר בְּאוֹרֵיתָא בְּכָל מָה דְּאַנֵּן לְעָאן".

אֲהָדָר לֵה רַבִּי יוֹסִי הוּוּא בְּסָא דְּפִז, וְעַד יוֹמָא לֹא אַעֲדִי שְׁמִיה וּמִן בְּנוֹי בֶּן פִּזִּי, וְהִינוּ רַבִּי יוֹסִי בֶּן פִּזִּי, וְזָכָה לְכַמָּה אוֹרֵיתָא הוּוּא וּבְנוֹי (בְּגִין דְּלְעָא בְּאוֹרֵיתָא), דְּלִית לָךְ אֲגֵר טַב בְּעֻלְמָא בְּמָאן דְּלְעִי בְּאוֹרֵיתָא (וּמִקְיָמָה).

זוהר חלק א, דף פח א

ה זוהר מספר, שרבי אבא היה מגיע פעמים רבות מבבל לארץ ישראל. כאשר היה בא, היה מכריז: "מי רוצה עושר, ומי רוצה אריכות ימים בעולם הבא? - ילך לעסוק בתורה!" והיו מתכנסים כולם ללמוד עמו.

באחת הפעמים, ניגש אליו אדם רווק, ואמר: "רבי! אני רוצה ללמוד תורה בשביל להפוך לעשיר!"

רבי אבא הגיב: "כמובן! מה שמך?" והרווק השיב "יוסי".

רבי אבא מיד הושיבו לעסוק בתורה בבית מדרשו, והורה לתלמידיו לכנות את אותו יוסי מעתה והלאה: "רבי יוסי בעל העושר והכבוד".

רבי יוסי אכן החל לעסוק בתורה, אך עברה תקופה ומצבו הכלכלי לא השתנה. הוא בא לפני רבי אבא ושאל: "רבי, היכן העושר שהבטחת לי?"

רבי אבא התאכזב לשמע השאלה. הוא הניח שעם הזמן והעיסוק בתורה - רבי יוסי יבין מה חשוב באמת. אך כעת הוא הבין שרבי יוסי אינו לומד לשם שמים.

נכנס רבי אבא לחדרו כדי לחשוב מה לעשות. בעודו יושב בפנים, שמע לפתע קול מן השמים שאומר לו: "אל תענישו, כי הוא צפוי להפוך לאדם גדול!"

חזר רבי אבא לרבי יוסי, ואמר לו: "שב ולמד, ואני אדאג לך לעשירות".

תוך כדי דיבורם, נכנס לבית המדרש אדם ובידו כלי פז (זהב יקר מאוד). כאשר הוציאו והציגו, הבריק אורו בחלל הבית. פנה אותו אדם לרבי אבא ואמר: "רבי! רוצה אני לזכות לעסוק בתורה, אך אני בעצמי לא זכיתי להבין וללמוד. מבקש אני, אפוא, שמישהו יעסוק בתורה במקומי, ואני אתן לו מעושרי הרב שהוריש לי אבי". וכדי לתאר את עושרו, המשיך ואמר: "אבי היה יושב על שולחנו והיה מסדר עליו שלוש עשרה כוסות כאלו מפז!"

הסתובב רבי אבא חזרה לרבי יוסי, ואמר לו: "רואה? כאשר הבטחתיך - כעת עסוק בתורה, והאיש הזה ייתן לך עושר!"

ואכן, אותו עשיר נתן מיד לרבי יוסי את כוס הפז שבידו, ומאותו היום המשיך לשלוח לו ממון רב, ורבי יוסי היה יושב ולומד.

אלא שאז, תחזיתו המקורית של רבי אבא סוף סוף התממשה: חמדת התורה וערכה החלו לשכון בליבו של רבי יוסי, והוא לא רצה יותר להמשיך וללמוד תורה "שלא לשמה". וכך מצא אותו יום אחד רבי אבא כשהוא יושב ובוכה. שאלו רבי אבא לפרש דמעותיו, והשיב

לו רבי יוסי: "בשביל כל העושר שאני מקבל אני מוותר על חיי עולם הבא שלי? איני רוצה עוד להמשיך וללמוד בשביל העשיר ההוא, אלא בעבור עצמי!"

אמר לעצמו רבי אבא: "אכן, בסופו של דבר - הוא החל ללמוד לשם שמים!"

קרא מיד לאותו עשיר, ואמר לו: "קח בחזרה את כל העושר שנתת לרבי יוסי, חלק אותו ליתומים ועניים, ובתמורה - אני אתן לך חלק גדול יותר בכל התורה שאנו לומדים כאן".

החזיר רבי יוסי את כוס הפז לעשיר, ונעשה לגדול בתורה. מיני אז דבק בו הכינוי "רבי יוסי בן פזי" על שם המעשה הזה, וגם בניו נשאו אותו בגאון.

מאז גיליו של ספר הזוהר ועד היום, מקובלים רבים עסקו בסיפור הזה וביארו אותו על פי תורת הסוד. אולם יש בו גם נקודות על פי פשט הדברים שדורשות ביאור:

רצונו של רבי אבא להעניש את רבי יוסי בן פזי כשתבע עשירות (שלכן הוצרכו לומר לו משמים שלא יעשה זאת) הינו תמוה. וכי רבי אבא לא מכיר את הכלל "מתוך שלא לשמה בא לשמה"?

גם הסיומת של הסיפור אינה תואמת לכאורה את רוח ההלכה: אם נצא מנקודת הנחה שאכן רבי יוסי בן פזי מצא פגם בהסדר עם העשיר, ולכן ביקש לעצור אותו - מדוע הדביקו לו ולבניו כינוי שמזכיר אותו תמיד? הרי ההלכה אומרת שאסור להזכיר לגר ולבעל תשובה את מעשיהם הקודמים כדי שלא לבייש אותם!

לפני שניגש להסבר, חשוב לשים לב לדיוק קטן: בתחילה, כאשר הזוהר מתאר את רבי יוסי בן פזי, הוא קורא לו: "רווק". הפרט הזה קריטי להבנת הסיפור כולו, משום שכרוק לא חלה עליו החובה

לפרנס - לא אישה ולא ילדים. לכן כאשר הגיע לרבי אבא וביקש להפוך לעשיר, רבי אבא אמר לעצמו:

האיש הזה רוצה ללמוד תורה שלא לשמה, ואפילו אין לו תירוץ טוב. הוא הרי אינו מחויב במצווה של "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", שאז גם אם זה המניע לעסוק בתורה שלא לשמה - זהו עדיין מניע ראוי, שוודאי יביא אותו לעסוק בה לשמה בסופו של דבר. אך כאמור - מדובר היה ברוק, כך שאפילו את לימוד הזכות הזה לא ניתן לומר עליו.

ובכל זאת, נאמן לכלל ש"מתוך שלא לשמה בא לשמה", רבי אבא נתן לו את ההזדמנות. אך כאשר עברה תקופה ורבי יוסי בא לתבוע את העשירות שהובטחה לו, רבי אבא חשב לעצמו: שמא לא טעיתי באבחנתי הראשונה, והייתי צריך לנהוג לפיה ולדחות אותו?

לכן היה צורך שישמע קול מן השמים שיאמר לו: הכלל נכון ותקף גם כאן. אל תעניש אותו, למרות שנראה לך שהוא עושה בתורה שימוש לא ראוי. בסופו של דבר - התורה תשפיע גם עליו!

חלק מהדעות טוענות, שבעצם הסיפור הזה עצמו הוא המקור למאמר חז"ל: "מתוך שלא לשמה בא לשמה". בין אם הדבר נכון או לא, הוא ודאי מהווה חיזוק עצום לנכונות דבריהם:

רבי יוסי בן פזי החל את מסעו כאחד שחפץ בעשירות נטו. התורה לא עניינה אותו כשלעצמה, אלא "כקרדום לחתוך בה", כלומר - כאמצעי להשיג את רצונו האמיתי. מצבו היה כה גרוע, עד שרבי אבא אף שקל להענישו. והנה, בסופו של דבר, למרות שנראה שהכלל לא יחול עליו - הוא התממש. לא סתם התממש - הוא הפך את הרוק המבולבל שבתחילת הסיפור לרב גדול בסופו!

רבי יוסי בן פזי היה בעצם דוגמה חיה לכוחה העצום של התורה, שיכול להפוך את האדם הלומד מן הקצה אל הקצה. הוא נשא בגאון את שמו, כי הוא מזכיר לכולם את הפוטנציאל הטמון בכל אחד: תלמד,

אפילו שלא לשמה, ומובטח לך שלאחר זמן גם תלמד לשמה. כל עוד הכלל היה נותר רק כהוראה כתובה - לא היה לו את התוקף והמוחשיות שהוסיף לו רבי יוסי בן פזי. כלומר - הזכרת שמו עם הכינוי היא בעצם המחזה מושלמת של דברי חז"ל. היש כבוד גדול מכך?

חז"ל אומרים על היצר הרע שהוא "אומן במלאכתו", משום שפעמים רבות הוא יכול לרתום גם כוונות טובות למען השגת מטרותיו. "אני הרי לא מתכוון, אז אין טעם" היא טענה שנשמעת הרבה כתירוץ להימנע מקיום מעשי של מצווה. אך הכלל "מתוך שלא לשמה בא לשמה" אינו חל רק בנוגע ללימוד התורה. הוא בעצם אומר לנו: לפני הכול - תעשה. תקיים. תלמד. כל תירוץ שמונע אותך מלבצע את הדברים הללו הוא בוודאות לא נכון. גם ליישום נטול כוונות יש ערך אצל הקדוש ברוך הוא, ואסור לזלזל בו.

כאלו הם גם פני הדברים כאשר מביטים על הזולת, ונוטים לרוב לשפוט אותו ולהמעית בערך מעשיו הטובים, בטענה ש"הוא לא מתכוון באמת" וכדומה. אפילו רבי אבא טעה כשרצה לשפוט כך את רבי יוסי, וזאת על סמך דבריו והתנהגותו בפועל של זה האחרון. על אחת כמה וכמה אנו, שבדרך כלל רק מניחים השערות בשל הקושי הטבעי שלנו לפרגן לאחר. בסופו של דבר התורה מבטיחה שהיא תשפיע ותשנה כל אדם, אפילו את מי שבתחילה עושה בה שימוש למען מטרות אחרות.

מעובד על פי שיחת שבת פרשת לך לך תשמ"א